GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).
משך הבחינה: משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.
לחלק א מוקצבת שעה אחת בלבד. אם תסיים להשיב על חלק א לפני הזמן המוקצב, מסור למשגיח את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד וקבל ממנו את חלק ב של השאלון.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח.
חלק א
א. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.
עליך לענות על שאלה אחת מפרק זה.
פרק ראשון — (1×34) — סך הכול 34 נקודות.
ב. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה.
הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
חלק ב
א. משך הבחינה: שעתיים.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
בחר בשני פרקים, וענה על שאלה אחת מכל פרק שבחרת (לכל שאלה — 33 נקודות).
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
נספח: לשאלה 4 (בול)

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (34 נקודות)

שאלה 1

א. דימוי היהודי בקטע (שתי דוגמאות): היהודי כמלוכלך ומפיץ מחלות – "מגפות מתפשטות והריח באוויר מגעיל", "הם בטח מתרחצים עוד פחות מהרגיל"; היהודי כנחות, חסר רגשות אנושיים – "הרגשות שלהם שונים לגמרי משלנו ולכן הם לא מרגישים את ההשפלה". (חלופות: היהודי כטפיל בטלן – "כולם משוטטים בבטלה"; היהודי כניגוד לגרמני הארי – "שבשום מקום לא יכלה להיות גרמנית יותר".) דרכי הטמעה (שתיים): תעמולה בכל אמצעי התקשורת (משרד התעמולה של גבלס, "דר שטירמר", סרטים, תערוכות); חינוך – שינוי תוכניות הלימודים וספרי הלימוד, "תורת הגזע" בבתי הספר, נוער היטלר. (חלופות: הפרדת היהודים מן החברה בחוקים ובתקנות; ניצול פחדים ורגשות של ההמונים.)

ב. דוגמה מן הקטע: מחסור במים ותנאי תברואה ירודים – "אין גם מים, והיהודים חייבים לקנות אותם בעשרה פניג [מטבע מקומי] לדלי", "הריח באוויר מגעיל, מפני שהכול נשפך אל הביוב" (חלופות: התפשטות מחלות – "מגפות מתפשטות"; אבטלה – "כולם משוטטים בבטלה"). שתי דוגמאות שאינן מן הקטע: רעב – מנות מזון זעומות; צפיפות קשה – נדחסו בשטח קטן, כמה משפחות בדירה (חלופות: בידוד מן העולם החיצון, גזרות, עבודות כפייה). מקור מספר הלימוד המדגים דרך התמודדות (עזרה הדדית, חינוך ותרבות, הברחה, תיעוד) והסבר כיצד היא באה לידי ביטוי בו.

שאלה 2

א. מטרות מארגני המרד (על פי הידע, שלוש): מוות בכבוד – למות בקרב ולא להישלח להשמדה; נקמה בגרמנים ופגיעה בהם; השבת כבוד העם היהודי והשארת מורשת היסטורית לדורות (גם הגשמת אידאולוגיית תנועות הנוער הציוניות). מטרה בשני המקורות – מוות בכבוד: מקור 1 "לניצחון ייחשב בעיניהם המוות בזמן שידם אוחזת בנשק"; מקור 2 "במקום מיתת חרפה וקלון מוטב להילחם מלחמת הייאוש". מטרה רק באחד – הצלה (רק במקור 1): "אם יוכל חלק מן הכלואים בגטו להימלט" (חלופות: פגיעה באויב – מקור 1; השבת הכבוד הלאומי ומורשת לדורות – מקור 2). סיבה: מקור 1 התפרסם בעיתון המחתרת הפולנית בזמן המרד, כשעוד לא היה ידוע איך יסתיים, ולכן ראה אפשרות של הימלטות; מקור 2 – עיתון ציוני בארץ־ישראל, חצי שנה אחרי דיכוי המרד והריסת הגטו, ולכן לא מזכיר הצלה ומדגיש את המשמעות הלאומית. (סיבה אפשרית נוספת: זהות הכותבים – מחתרת פולנית הנלחמת בגרמנים מול עיתון ציוני.)

ב. דפוסי ההתייחסות: שיתוף פעולה עם הנאצים – הלשנה ומסירת מקומות מסתור, "ציד" יהודים, השתתפות ברצח וביזת רכוש; עמידה מן הצד ("הרוב הדומם") – אדישות, לא עזרו ולא רדפו; עזרה והצלה – הסתרה, הברחה, סיכון עצמי (חסידי אומות העולם). שני מקורות מספר הלימוד המדגימים שני דפוסים שונים, עם הסבר לכל אחד (למשל: עדות על הרצח בידוובנה – שיתוף פעולה; מקור על הצלת יהודי דנמרק – הצלה).

שאלה 3

א. גורם מן הקטע – אסטרטגי־צבאי: היטלר האמין שכיבוש ברית המועצות והכנעתה יגרמו לבריטניה להבין שאין טעם להמשיך במלחמה נגד גרמניה – "אם רוסיה תימחץ, תעורער תקוותה האחרונה של בריטניה. אזי תהיה גרמניה אדון אירופה והבלקנים". גורם נוסף ממקור מספר הלימוד: אידאולוגי – "מרחב מחיה" לגזע הארי במזרח, מאבק ב"בולשביזם היהודי"; או כלכלי – אוצרות הטבע של ברית המועצות (תבואה, נפט). מקור + הסבר כיצד הגורם בא בו לידי ביטוי.

ב. מהלך אחד (לדוגמה): כיבוש תוניסיה בידי גרמניה (נובמבר 1942 – מאי 1943) בתגובה לנחיתת בעלות הברית בצפון אפריקה (מבצע "לפיד") – הוקם בתוניסיה שלטון נאצי ישיר; ולטר ראוף, איש האס־אס, מונה לטפל ביהודים; גויסו אלפי יהודים לעבודות כפייה במחנות סמוך לחזית, הוטלו קנסות כבדים והוחרם רכוש. השחרור בידי בעלות הברית במאי 1943 מנע את המשך הרדיפות. (חלופות: כיבוש צרפת 1940 והקמת משטר וישי – חוקי גזע באלג'יריה ובתוניסיה, ביטול אזרחות יהודי אלג'יריה; המפלה של איטליה בלוב והנסיגה ממנה – גירוש יהודי קירנאיקה למחנה ג'אדו; קרב אל־עלמיין השני ומבצע לפיד – שחרור צפון אפריקה ומניעת "הפתרון הסופי" שם.)

חלק ב – פרק שני – לאומיות וציונות (33 נקודות)

שאלה 4

א. חשיבות: גיבוש זהות לאומית משותפת – חיזוק הקשר בין בני הלאום ותחושת השייכות; מנגנון מגייס – התודעה הלאומית מעוררת את בני הלאום לפעול למען התנועה ולמאבק להגשמת מטרותיה. שתי דרכים בבול: טיפוח סמלים וגיבורים לאומיים מן העבר – המכבי, לוחם קדום עם מגן שעליו מגן דוד, ובול לחג חנוכה; יצירת חזון לאומי של "היהודי החדש" – החלוץ האוחז במחרשה על רקע התיישבות חקלאית. (חלופה: טיפוח השפה הלאומית – הכיתוב בעברית "דמי חנוכה".)

ב. שתי פעולות לפיתוח התודעה הלאומית: פרסום "מדינת היהודים" (1896) – הצגת היהודים כעם והצעת פתרון מדיני; כינוס הקונגרס הציוני הראשון בבזל (1897) – ייצוג העם היהודי, ייסוד ההסתדרות הציונית ותוכנית בזל. (חלופות: ייסוד השבועון "די ולט" 1897; גיוס בעלי הון.) בקרב מדינות העולם: העלאת הנושא לסדר היום הבינלאומי; פגישות עם שליטים ונציגי ממשלות – הקיסר וילהלם השני (1898), הסולטן עבדול חמיד השני (1901), שר המושבות הבריטי צ'מברליין (1902–1903 – אל־עריש, הצעת אוגנדה), שר הפנים הרוסי פלווה (1903) – בניסיון להשיג צ'רטר; פנייה לדעת הקהל.

שאלה 5

א. שתי דרכים: מאבק עממי וצבאי נגד שליטים מקומיים או זרים (מרד היוונים 1821; מסע "האלף" של גריבלדי 1860); כריתת בריתות עם כוחות חיצוניים שסייעו למאבק (ברית פיימונטה–צרפת נגד אוסטריה, 1859). (חלופות: ניהול מאבק נגד כוחות מעכבים בארץ; איחוד יחידות פוליטיות נפרדות לכלל יחידה לאומית־פוליטית אחת.) גורם אחד – מסייע: תמיכה של מדינה או שליט מקומי (פיימונטה־סרדיניה באיטליה, פרוסיה בגרמניה); או מעכב: שלטון זר חזק (האימפריה האוסטרית), התנגדות כוחות שמרניים, פיצול חברתי־תרבותי.

ב. שתי צורות התיישבות: מושבה – קבוצת עולים קנתה קרקע במשותף, בעלות פרטית על הקרקע (בית ומשק משפחתי), משק המבוסס על ענף חקלאי אחד (מטעים או פלחה), העסקת פועלים שכירים (ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש פינה); קבוצה – מסגרת להתיישבות חקלאית ועבודה עצמית, חיי שוויון ושיתוף, אדמת הלאום של קק"ל (דגניה, 1910). (חלופה: עיר עברית – תל אביב, 1909.) גורם מסייע (אחד): תמיכת הברון רוטשילד / פעילות המשרד הארץ־ישראלי / "השומר". גורם מעכב (אחד): הגבלות השלטון העות'מאני על רכישת קרקעות ועל עלייה / מחלות ואקלים קשה / חוסר ידע וניסיון בחקלאות / מיעוט משאבים כספיים / בעיות ביטחון.

שאלה 6

א. שני שינויים: הקמת מדינות חדשות בבלקן בשטחים שהיו בשליטת האימפריה העות'מאנית (עצמאות סרביה, רומניה ומונטנגרו בקונגרס ברלין 1878, בולגריה); התפרקות האימפריה האוסטרו־הונגרית בסוף מלחמת העולם הראשונה (1918) והקמת מדינות חדשות במקומה (צ'כוסלובקיה, יוגוסלביה, אוסטריה, הונגריה, ופולין שקמה מחדש). (חלופות, מוקדמות יותר במאה ה־19 אך מתקבלות: הקמת יוון 1830; איחוד איטליה 1861–1870; איחוד גרמניה 1871.)

ב. ההשכלה: הרעיונות (ריבונות העם, זכויות טבעיות, אמנה חברתית, שוויון וחירות) ערערו את הסדר הישן – מלכים בחסד האל, אצולה, כנסייה; חיזקו את כוחות השינוי (המהפכה הצרפתית) והכשירו את הקרקע לצמיחת מנהיגות חדשה שהובילה את התנועות הלאומיות; העם כמקור הריבונות. הרומנטיקה: טיפחה את המורשת ההיסטורית של האומה, השפה והפולקלור (הרדר – "רוח העם"; האחים גרים), תרמה לעיצוב הזהות הלאומית של בני הלאום, ופנתה לרגש – סייעה להלהיב את ההמונים ולסחוף אותם למאבק לעתיד טוב יותר של בני הלאום.

ג. עיכבה: האמנציפציה הביאה לשילוב היהודים בחברה ובתרבות הסובבת ולהזדהות שלהם עם הלאום של המדינה שבה חיו ("גרמנים בני דת משה") – תהליך שעיכב את התפתחותה של תודעה לאומית־יהודית; הקשר בין הפרט לקהילה היהודית התרופף. סייעה: דחיית ניסיונות ההשתלבות של היהודים בחברה האירופית והאנטישמיות המודרנית (למשל פרשת דרייפוס) הוכיחו לרבים שהאמנציפציה נכשלה והביאו אותם לחפש פתרון אחר – הפתרון הלאומי שהציעה הציונות. (גם: ההשכלה הכללית שרכשו יהודים בזכות האמנציפציה חשפה אותם לרעיונות הלאומיים באירופה והצמיחה מנהיגים כמו הרצל ופינסקר.)

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 7

א. מטרות ובקטע: איחוד כוחות כל המחתרות והיישוב לפעולה רחבת היקף נגד הבריטים – "תנועה המקיפה את המוני היישוב על כל חוגיו ושדרותיו"; מאבק במדיניות הספר הלבן – "התנגדות סבילה ופעילה למדיניות הזדונית של חיסול הציונות", "כל מאמץ בשדה העלייה וההתיישבות"; סיום המנדט והקמת מדינה – "המגביר את מאבקו של העם היהודי לגאולתו ולתקומתו המדינית במולדת". פעולה צבאית אחת, למשל "ליל הרכבות" (1.11.1945–31.10): חבלה במסילות בעשרות מקומות, הטבעת סירות משמר, תקיפת תחנת לוד. חלופות: "ליל הגשרים", פריצת מחנה עתלית, תקיפת שדות תעופה, פגיעה בתחנות הרדאר על הכרמל, פיצוץ מלון המלך דוד.

ב. עמדה + שתי עובדות. השיגה: יצרה תהודה ועוררה את דעת הקהל לבעיית העקורים ויחס בריטניה למעפילים (לה ספציה, אקסודוס – בנוכחות אונסקו"פ); לחץ על בריטניה, ביקורת בציבור הבריטי, לחץ טרומן – תרמה להעברת השאלה לאו"ם; חיזקה את היישוב, ועולים מקפריסין הצטרפו לצה"ל. לא השיגה: רוב המעפילים נתפסו ונכלאו (עתלית, קפריסין); בריטניה לא שינתה את מדיניותה (כ־1,500 עולים בחודש); לא הביאה בעצמה לסיום המנדט; לא העניקה מקלט מיידי לפליטי השואה.

שאלה 8

א. מטרות: חיסול מדינת ישראל; התרחבות טריטוריאלית (ירדן – הגדה המערבית; מצרים – הנגב ובלימת ירדן; סוריה ולבנון – אזורים בצפון); עזרה לערביי ארץ־ישראל; שיקולים פוליטיים פנימיים (יוקרה, לחץ דעת הקהל, הגירת פליטים). סיבות לאי־ניצחון (שתיים מתוך): פיצול ותחרות בין צבאות ערב; היעדר פיקוד עליון וחוסר תיאום – כל צבא פעל בנפרד; מוטיבציה נמוכה של חיילי צבאות ערב.

ב. הסבר: בתחילת המלחמה – מגננה (הגנה על יישובים ושיירות, מלחמת הדרכים, "מרץ השחור"); מאפריל 1948 – יוזמה ומתקפה לפי תוכנית ד'. אירוע אחד, למשל מבצע "נחשון" (אפריל 1948): פעולה בהיקף חטיבה לפריצת הדרך לירושלים, כיבוש הקסטל וכפרים לאורך הדרך, העברת שיירות. חלופות: מבצעי "עשרת הימים", מבצע "יואב".

שאלה 9

א. צד ערבי: עזיבת השכבה העשירה וההנהגה, זעזוע ואנרכיה בחברה הפלסטינית ושיתוק כלכלי; בריחה/עזיבה זמנית בגלל המלחמה; מדינות ערב (למעט ירדן) סירבו לקלוט את הפליטים, שיכנו אותם במחנות והגבילו אותם; דחו את החלטה 194. צד יהודי: במקרים שונים צה"ל פינה, גירש או הרס כפרים; שטחים שיועדו לפלסטינים עברו לשליטת ישראל ותושביהם נהפכו לפליטים; ישראל סירבה לאפשר לפליטים לשוב.

ב. הקו הירוק: קו שביתת הנשק של ישראל עם מצרים, ירדן, סוריה ולבנון לפי הסכמי 1949, לאחר מלחמת העצמאות; היה קו הגבול בפועל עד 1967. מדינות ערב: לא הכירו בלגיטימיות של ישראל; ההסכמים זמניים, נחתמו מאילוץ, ויתקיימו עד "הסיבוב השני". ישראל: צעד זמני לסיום המלחמה, שיוביל בעתיד להכרה בישראל ולהסכמי שלום.

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 10

א. השפעה: התגברות המתח בין מוסלמים ליהודים, שנחשבו לתומכי המעצמה הקולוניאלית; התערערות ביטחונם עם הסתלקות השלטון הקולוניאלי שהגן עליהם; זהות לאומית בעלת מאפיינים מוסלמיים ושנאת זרים הקשתה על השתלבותם (ופרעות ביהודים). שתי דוגמאות מן המכתב: (1) חשד בנאמנות היהודים – "עדיין לא התגברו על מבוכת מצפונם וגם לא בחרו לאיזה כיוון לפנות", הניגוד בין "שתיקתו של הרב הראשי של אלג'יר" לגישת הארכיבישוף, והאפשרות להיחשב "כמי שעברה באופן סופי לשורות האויב"; (2) הדרישה לבחור צד בצירוף איום מרומז – "לגנות בלא היסוס את המשטר הקולוניאלי הצרפתי הגוסס", "שמחובתם ולטובת האינטרס הברור מאליו של כלל הקהילה היהודית".

ב. גורמים (שניים מתוך): מלחמת העצמאות; הקמת מדינת ישראל; התגברות הלאומיות בארצות אלה; תמיכת היהודים בתנועה הציונית והתגברות הפעילות הציונית; מדיניות "קיבוץ גלויות" – העלאת קהילות שלמות. תיאור גורם אחד במדינה, למשל עיראק: חוק שהגדיר ציונות כפשע (1948), הוצאת שפיק עדס להורג, חוק ויתור האזרחות (1950), מבצע "עזרא ונחמיה" (1950–1951), הקפאת הרכוש.

שאלה 11

א. צעדים: ניסיונות סוריה להטות את מקורות הירדן והפגזות על יישובי עמק הירדן; ריכוז כוחות מצריים בסיני, פינוי כוחות האו"ם וסגירת מצרי טיראן; תעמולת נאצר ואיומי השמדה; ברית חוסיין־נאצר; כניסת כוחות עיראקיים לירדן. הנהגה: סגירת המצרים – עילה למלחמה; גיוס מילואים נרחב; ניסיונות דיפלומטיים; ממשלת אחדות לאומית; החלטה על מכת מנע. חברה: חרדה קיומית; מגננה אזרחית (תעלות, מקלטים, תרגילים, הכשרת שטחים לקבורה המונית); התגייסות נשים ונוער; לחץ ציבורי לממשלת אחדות.

ב. כלכלה: מעבר ממיתון לשגשוג – בנייה, השקעות מחוץ לארץ, עלייה ברמת החיים. יחסים בין־לאומיים: עליית קרנה של ישראל בעיני ארצות הברית (נכס אסטרטגי); ניתוק היחסים עם ברית המועצות וגרורותיה; התקררות עם צרפת (אמברגו); החלטה 242 – שטחים תמורת שלום (נסיגה תמורת סיום מצב הלוחמה והכרה). חברה: מעבר מחרדה קיומית לביטחון ועוצמה; ויכוח על השטחים ועל הפלסטינים; גידול בעלייה.

שאלה 12

א. מצרים לא תצא למלחמה לפני שתהיה לה יכולת לפגוע בעומק ישראל (יכולת תקיפה אווירית), וסוריה לא תצא בלי מצרים; "קו בר־לב" יעמוד בפני מתקפה מצרית; היוזמות של סאדאת למשא ומתן אינן רציניות ואינן כנות.

ב. מטרות: שיקום כבודה של מצרים אחרי 1967; השבת השטחים; פתיחת תהליך מדיני שיביא לנסיגת ישראל מסיני. הושגו: ההצלחות בתחילת המלחמה שיקמו את הגאווה הלאומית; שיחות הפרדת הכוחות הובילו להסכמי ביניים ולמשא ומתן; נסללה הדרך לביקור סאדאת (1977), לשיחות השלום ולהסכם השלום (קמפ דייוויד) והחזרת סיני. השפעה חברתית־פוליטית: התערערות תחושת הביטחון ומשבר אמון; ועדת אגרנט – מסקנות בדרג הצבאי, התפטרות קצינים בכירים; תנועות מחאה; התפטרות דיין וגולדה מאיר; המהפך הפוליטי ב־1977; גוש אמונים ושלום עכשיו.

שאלה 13

א. עמדה א – עלייה חופשית ללא הגבלה: המדינה קמה כדי לשמש מקלט לכל יהודי (מגילת העצמאות, חוק השבות 1950); מצב ביטחוני מחייב עלייה גדולה מטעמים דמוגרפיים וליישוב הארץ והגבולות; עלייה סלקטיבית עלולה להחמיץ הזדמנות להציל יהודים כשהשערים ייסגרו. עמדה ב – עלייה מבוקרת המותאמת ליכולת הקליטה: היישוב קטן (כ־650 אלף יהודים בעת הקמת המדינה); צורך בשיקום, בבניית הצבא ובהגנה – להעדיף צעירים ובעלי מקצוע; מערכות הרווחה, החינוך, הבריאות והדיור בהתהוות – סכנת קריסה ומגפות; להעלות קודם את מי שבסכנה קיומית.

ב. שיקולים (שניים מתוך): לספק צרכים בסיסיים – דיור, תעסוקה, חינוך, בריאות ורווחה; לשלב את העולים בתרבות ובערכי החברה הקולטת – "כור ההיתוך"; פיזור אוכלוסייה – יישובי ספר, עיירות פיתוח, התיישבות חקלאית; איזון בין הרצון לסייע לעלייה רבה לבין המחסור במשאבים. השפעה – דמוגרפי־כלכלי: הפיזור לפריפריה ניתק את העולים מן המרכז ועיכב ניידות תעסוקתית; או חברתי־תרבותי: הכוונה ללא בחירה, ניתוק מן הוותיקים והנצחת שוליות, התעלמות מן המסורת – תחושות תסכול, נחיתות, קיפוח ואפליה.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history